

комплексному поєднанні кримінально-правових, процесуальних, оперативно-розшукових, поліцейських, соціальних та інформаційно-превентивних механізмів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
3. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 14 січ. 2026 р. № 4757-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4757-20>
4. Желудько В. С. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності. *Історія та теорія держави та права, філософія права*. 21. 2025. С. 595.
5. Блага А. Б. Детермінація вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень в Україні. *ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ–2024: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*. 2024. С. 6–10.

Яцир Павло Олександрович,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту поліцейської діяльності
Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Хлистун Володимир Валерійович,
викладач кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СУМІЖНИХ ДІЯНЬ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ

Колабораційна діяльність стала однією з тих форм протиправної поведінки, які в умовах тимчасової окупації частини території України виявили складну межу між зовні схожими, але різними за кримінально-правовим змістом діями. Причина полягає не лише в тому, що співпраця з окупаційною владою виявлялася у кількох формах одночасно, а й у

тому, що така поведінка часто поєднувала публічну підтримку держави-агресора, роботу в незаконно створених органах, участь в інформаційній діяльності, виконання функцій у незаконних правоохоронних структурах або інше сприяння окупаційному режиму. Після початку повномасштабного вторгнення стало очевидним, що частина таких дій не охоплювалася Кримінальним кодексом України настільки точно, щоб забезпечити послідовну і однакову кваліфікацію. Саме тому Закон України від 03 березня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» доповнив Кримінальний кодекс України ст. 111-1 і 111-2, якими встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність і пособництво державі-агресору [1].

Актуальність цього питання підтверджується і статистикою. За даними, озвученими суддями Верховного Суду, станом на 25 лютого 2025 року в Україні було зареєстровано 20 960 злочинів проти основ національної безпеки, з яких майже 9,5 тисячі становили провадження за ст. 111-1 Кримінального кодексу України, а понад 4 тисячі – за ст. 111 цього Кодексу. Такий масштаб показує, що проблема відмежування колабораційної діяльності від суміжних діянь має не поодинокий, а системний характер, оскільки від правильності кваліфікації залежить і межа кримінальної відповідальності, і законність судового рішення [2].

Основна складність у цій категорії проваджень пов'язана зі змістом самої ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Вона охоплює кілька самостійних форм поведінки: публічне заперечення збройної агресії проти України або заклики до підтримки рішень і дій держави-агресора; добровільне зайняття посад у незаконних органах влади на тимчасово окупованій території; пропаганду в закладах освіти; передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням; організацію та проведення політичних заходів або інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором; зайняття посад у незаконних судових чи правоохоронних органах. Через таку побудову статті сама наявність зв'язку особи з окупаційною владою ще не дає відповіді на питання, яка саме частина ст. 111-1 підлягає застосуванню і чи не йдеться про інший склад кримінального правопорушення [1].

Саме на цьому етапі виникає головна проблема кримінально-правової оцінки, адже потрібно відмежувати колабораційну діяльність від державної зради за ст. 111 Кримінального кодексу України, від пособництва державі-агресору за ст. 111-2, а також від

виправдовування, визнання правомірною або заперечення збройної агресії рф за ст. 436-2. Ці склади близькі за зовнішніми ознаками, але різняться за способом дії, змістом об'єктивної сторони і характером посягання. Якщо ст.111-1 описує конкретні форми співпраці з окупаційним режимом, то ст. 111 охоплює перехід на бік ворога або іншу допомогу у підривній діяльності проти України, ст. 111-2 – сприяння державі-агресору в інший спосіб, а ст. 436-2 – передусім інформаційно-пропагандистську поведінку. Саме тому правильної кваліфікації недостатньо досягати лише через загальну характеристику дій як антиукраїнських. Потрібно встановити, у чому полягала конкретна форма поведінки, яке місце вона займала у функціонуванні окупаційного режиму і яку саме норму Кримінального кодексу України вона охоплює [1].

У справах за частиною сьомою ст. 111-1 Кримінального кодексу України Верховний Суд виходить із того, що кримінальна відповідальність встановлена саме за добровільне зайняття посади в незаконно створеному судовому або правоохоронному органі, а не лише за окремі дії, які особа вчиняла під час перебування на такій посаді. Саме факт входження громадянина України до функціонування незаконного органу утворює склад колабораційної діяльності, якщо доведено добровільність такої поведінки. Це важливо тому, що дає змогу відмежувати колабораційну діяльність від ситуацій, у яких кваліфікація будується лише на переліку подальших дій особи без належної уваги до самого факту зайняття посади в незаконній структурі [3].

Разом із цим практика Верховного Суду показує і межі застосування ч. 5 ст. 111-1 Кримінального кодексу України. В огляді судової практики Касаційного кримінального суду за лютий 2026 року наведено позицію, за якою створення або функціонування закладу освіти на тимчасово окупованій території, а також виконання його керівником організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, за відсутності ознак органу влади, не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1[4]. Суд вказав, що обов'язковою ознакою цього складу є зайняття посади саме в незаконному органі влади, а тому для правильної кваліфікації потрібно встановити, що відповідна установа за своїми функціональними ознаками належить до органів влади.

Не менш важливим є питання добровільності. Касаційний кримінальний суд виходить із того, що твердження особи про примусове зайняття посади в окупаційній адміністрації без належних

підтверджені застосування фізичного чи психологічного примусу не спростовує висновку про добровільність її поведінки. У такій ситуації суд оцінює не лише пояснення обвинуваченого, а всю сукупність доказів: характер зайнятої посади, тривалість виконання функцій, участь у нарадах, підписання документів, організацію роботи інших осіб, одержання матеріального забезпечення, публічну поведінку. Отже, добровільність не зводиться до формального визнання або заперечення вини, а встановлюється через зміст і послідовність дій особи. Саме ця ознака дає змогу провести межу між кримінально караною співпрацею з окупаційною владою і поведінкою в умовах реального примусу [4].

Окремо слід враховувати співвідношення ст. 111-1 і ст. 111 Кримінального кодексу України. Верховний Суд звертав увагу на те, що ці норми не виключають одна одну автоматично. У випадках, коли особа не лише добровільно займає посаду в незаконному органі, а й учиняє окремі дії на шкоду суверенітету, територіальній цілісності, обороноздатності, державній чи інформаційній безпеці України, питання може ставитися про державну зраду або навіть про сукупність кримінальних правопорушень [2]. Це означає, що колабораційна діяльність не завжди є м'якшою альтернативою державній зраді. Якщо поведінка особи виходить за межі самої співпраці з окупаційною владою і переходить у площину активної допомоги ворогу в підривній діяльності проти України, оцінка має змінюватися відповідно до змісту вчиненого.

Так само слід відмежовувати ст. 111-2 Кримінального кодексу України. Пособництво державі-агресору охоплює сприяння їй, її збройним формуванням, окупаційній адміністрації або представникам держави-агресора, але не тотожне тим формам поведінки, які прямо перелічені у ст. 111-1. Якщо в основі дій лежить саме добровільне входження до незаконно створеного органу або публічна діяльність на підтримку окупаційного режиму у формах, названих законодавцем, питання вирішується в межах ст. 111-1. Якщо ж ідеться про інше сприяння державі-агресору, яке не охоплюється конструкцією колабораційної діяльності, застосуванню підлягає ст. 111-2. Своєю чергою, ст. 436-2 стосується передусім публічного інформаційного виправдовування або заперечення агресії РФ, а не всіх форм фактичної співпраці з окупаційною владою [1]. Через це зовні схожі висловлювання, матеріали, публічні виступи чи інформаційні дії треба оцінювати з урахуванням того, чи були вони самостійною пропагандистською поведінкою, чи елементом ширшої співпраці з державою-агресором.

Отже, проблеми кримінально-правової оцінки колабораційної діяльності в умовах збройної агресії рф пов'язані не з відсутністю кримінально-правової реакції, а з багатоваріантністю самої колабораційної поведінки та близькістю її окремих форм до суміжних складів кримінальних правопорушень. Для правильної кваліфікації потрібно послідовно встановити характер структури, у якій діяла особа, зміст її функцій, добровільність поведінки, а також межу між співпрацею з окупаційним режимом і діями, що вже охоплюються державною зрадою, пособництвом державі-агресору або публічним виправдовуванням збройної агресії рф. Саме від точності такого розмежування залежить законність застосування ст. 111, 111-1, 111-2 і 436-2 Кримінального кодексу України. Судова практика вже показала важливі підходи щодо зайняття посади в незаконному органі, ознак органу влади та добровільності, але подальше узагальнення цих підходів залишається необхідним, оскільки саме воно може забезпечити більш послідовну й однакову кримінально-правову оцінку цієї категорії діянь.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 10.04.2026).
2. Статистика злочинів проти основ національної безпеки та актуальні питання кваліфікації колабораційної діяльності // Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1768002/> (дата звернення: 10.04.2026).
3. Саме факт добровільного зайняття громадянином України посади в незаконно створеному органі є підставою для кваліфікації його дій як колабораційної діяльності // Верховний Суд. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/638/same-fakt-dobrovolnoho-zainiattia-hromadianynom-ukrainy-posady-v-nezakonno-stvorenomu-orhani-a-ne-vykonannia-konkretnoi-diialnosti-ie-pidstavoiu-dlia-kvalifikatsii-ioho-dii-iak-kolaboratsiinoi-diialnosti-ch-7-st-1111-kk-ukrainy-%E2%80%93vs> (дата звернення: 10.04.2026).
4. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Актуальна практика. Лютий 2026 року // Верховний Суд. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_02_2026.pdf (дата звернення: 10.04.2026).